

ŠALCERNIS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Nr. 96 2015 m. Gruodis

Ar tikrai vasara buvo lyg žaizdras?

Šitaip kalbėjome apie 1992 –ųjų metų sausrą ir karštį: vasara buvo lyg žaizdras. Tada liepos 9 d. Marcinkonių krašte nušalo bulvės ir kitos daržovės. Rudnelės moterys juokavo, kad jau laukia ir rudeninių šalnų, mat pirmoji rudeninė šalna prie Skroblaus yra buvusi net rugpjūčio 20 dieną. Po tokios praigaištingos liepos šalnos tais metais radosi alinantys karščiai. Rytą nebūdavo rasos, ir visada jausdavosi dūmų tvaikas, nes degė miškai... Bet atrodo, kad 1937 –ųjų vasara pasitaikė dar sausringesnė. Apie tai savo dienoraštyje rašo Margionių kaimo mokytojas Vaclovas Balevičius. Kai moterys ir maldomis neišprašė lietaus, vyrai naktimis pradėjo plūgu arti

Akmenų tauras, sudėtas Džiugo Petraičio Nemuno dugne.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2015 m.

Skroblų. Buvo toks senovinis tikėjimas, tokia viltis. Javai tais metais neužderėjo visiškai, grikių derlius buvo menkas.

Šią, 2015 –ųjų vasarą, irgi buvo nemažų anomalijų. Kai kur visiškai nedygo jokie grybai. Tiktai rudenį pasirodė žvynabudės, krembliai, šalmučiai ir kelmučiai. Nemaža keistenybė yra ir tai, kad karštą ir sausringą vasarą maži Dzūkijos upeliai atšąla labiau nei rudenį. Tokį paradoksą nesunku buvo pastebėti Krūčiuje prie Liškiavos. Vos dviejų kilometrų ilgumo Krūčius išteka iš Liškiavio ežero. Vasarą ežeras sušyla, ir Krūčiaus vanduo aukštupyje yra nešaltas, bet pakeliui upelį papildoma labai šaltos šaltinių versmės. Ir kai per sausrą iš ežero išteka visai menka srovelė, Krūčiaus vanduo žemupyje atšąla, nes šaltų šaltinių debitas nesikeičia. Šalti vasarą būna ir kai kurie ežerėliai. Jų vandens lygį palaiko ne paviršiniai vandenys ir ne krantų šaltiniai, o labai šaltos iš dugno kylančios spūdinės versmės. Toks yra Versminis netoli Puvočių. Tokie tad Dzūkijos gamtos kontrastai, prie kurių vietos gyventojai jau pripratę.

Upinio luoto, kurį prie Pukštančio rėvos rado
Virmantas Liudžius iš Maksimonių kaimo, likučiai.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Sausesni Čepkeliai

Sausas laikotarpis šią vasarą grįžo ir į Čepkelius. Nors tik ateinantys kiti metai parodys, ar iš tiesų jau baigėsi nuo 2005 metų besitęsiantis drėgnas laikotarpis pelkėje. Jau dešimt metų Čepkelių raiste ne tik pavasarį, bet ir vasarą dažniausiai būdavo aukštas vandens lygis. Vanduo beveik ištisus metus telkšodavo dažniausiai virš pelkės samanų tarpkupstėse. O šią vasarą vanduo pasislėpė 30 - 40 cm po samanomis. Toks vandens lygio pažemėjimas susijęs su užsitęsusia karščiais ir sausra. Visgi viena sausringa vasara nenulemia žymesnio Čepkelių raisto pasausėjimo. Pelkė, galima sakyti, yra ištis labai inertiška, kai kalbama apie jos hidrologinį režimą. Ji daugybę metų kaupia vandenį ir jo taip lengvai per vienerius metus neatiduoda.

Čepkelių raiste išlikęs natūralus hidrologinis režimas. Pelkė gyvuoja daugybę metų nusitovėjusiu ritmu, kuriame pastebimi cikliška besikartojantys sausesni ir drėgnesni periodai, susiję su kitais gamtos ciklais, taip pat ir su klimatiniais ciklais.

Šią vasarą Čepkeliai tapo tokie sausi, kokie jie buvo praėjusio šimtmečio paskutinįjį dešimtmetį ir keletą pirmųjų šio šimtmečio metų. O vėliau – nuo 2005 metų iki šių metų – visą dešimtmetį po Čepkelius uogautojams dažniausiai tekdavo braidyti po vandenį, tačiau šiemet vėl galima buvo įeiti į pelkę, nesušlapus kojų.

Šiemet vasaros pabaigoje pradėjo džiūti ir garsusis Lygucio ežeras netoli Lynežerio kaimo, kurį maitina iš Čepkelių raisto atitekantys vandenys. Visgi šis periodiškai kas keliolika metų visiškai išdžiūstantis ežerėlis šiemet dar „nepasidavė“ ir „neparodė“ viso savo dugno – jo kranto linija atsitraukė septynis metrus nuo įprastos vietos, bet visiškai Lygucis neišdžiūvo ir toks sumažėjęs pasitiks žiemą.

Atėjus žiemai vanduo visoje pelkėje vėl pakils, nes labai sumažės išgaravimas; gal pelkė stipriai ir išsals, o kitą vasarą matysime, ar į Čepkelius tikrai atėjo sausesni laikai.

Gintautas KIBIRKŠTIS

Gerokai sumažėjęs Lygucio ežerėlis 2015 metų vasarą. Gintauto KIBIRKŠČIO nuotrauka

Šienavimas „Gudo šalyje“

Marcinkoniškiai stengėsi išnaudoti kiekvieną derlingesnę žemės lopinėlių. Pievų nebuvo tiek, kad ūkininkas galėtų lengvai išsišerti keletą karvių, trūko ir ganyklų. Todėl nuo senų laikų aplinkinių kaimų gyventojai ir šienavo Gudo šaly, ir ganė gyvulius. Ten prisišienaudavo ir, kai užšaldavo raistas, vasarą į kauges sukrautą šieną parsigabendavo namo¹.

Šienapjūtė prasidėdavo nuo Šv. Jonų. Iš visų darbų tai buvo sunkiausias darbas. Pievų marcinkoniškiai turėjo šiek tiek ir Grūdų pakraščiuose². Tačiau didžiąją šieno dalį pasiruošdavo „Gudo šaly“, kur vietomis buvo dideli pievų plotai, juose augo tanki ir gana aukšta žolė. Pievos priklausė miškų žinybai, urėdijos išnuomodavo jas žmonėms vieneriems metams. Kasmet gruodžio mėn. pabaigoje ar sausio pradžioje urėdijos skelbdavo viešas varžytines, į kurias suvažiudavo labai daug varžovų³. Pievas nuomavosi ne tik marcinkoniškiai, bet ir aplinkinių kaimų gyventojai iš Musteikos, Kabelių, Zervynų, Mančiagirės, Žiūrų, Mardasavo, Lynažerio. Valdžios skiriamos kainos nebuvo aukštos, bet patys žmonės tas kainas užkeldavo varžydamiesi tarpusavy. Tad vietoj 5 rub. tekdavo sumokėti ir 20, 25, o kartais ir 30⁴. Dėl to dažnai kildavo ginčų, ir kai kada varžytinės baigdavosi muštynėmis.

Kadangi pievos buvo neprivažiuojamos, tai arklius ir vežimus palikdavo pamiškėje, ganykloj arba grąžindavo į namus. Patys šienautojai iki pievų eidavo pėsčiomis kokius 2-3 km, nešdamiesi ant pečių maistą ir šienavimo įrankius. Šienpjoviai ir grėbėjos įsikurdavo prie pievos saloje, apaugusioje medžiais. Pirmiausia įsirengdavo iš eglaičių šakų palapines ir jose apsigyvendavo⁵. Pirmieji į raistą persikeldavo vyrai. Ten prabūdavo savaitę, o reikalui esant ir dvi, kol nušienaudavo. Paskui, jau džiovinti šieno ateidavo moterys ar merginos su grėbliais⁶. Išdžiūvusį šieną kraudavo pirmiausia į kupetas, paskui į kūgius⁷. Namuose likdavo tik ligoniai, seniai, vaikai ir kai kurios moterys⁸. Jaunimui gyvenimas Čepkelių raisto salose buvo įdomus ir linksmas. Dainos skambėdavo per naktį. Įvairūs nutikimai ir istorijos buvo perduodamos vis naujoms šienautojų kartoms⁹. Apie šienavimą raiste H. Gudavičius rašo: „Per šienapjūtę Gudo šaly susidarydavo tikri chorai. Ant vienos salos viena kompanija, ant kitos kita – ir dainuoja. Išeidavom šienaut savaitę. Per tas balas bristi su kašele ant pečių, su maistu ne taip lengva buvo. Ir visą savaitę šienauji, ir dainuoji. Tik šeštadienį pareidavom į namus. Senesni likdavo

Šienapjūtė Dzūkijoje. (Zervynos?) XX a. antra pusė.

Nuotrauka iš Parko skaitmeninio archyvo.

Jeigu kas galite ką nors pasakyti apie šią nuotrauką ir nufotografuotus žmones, maloniai prašome atsiliiepti.

pievose ir sekmadienį, jei žinojo, kad jaunesni atneš maisto¹⁰. Jei oras pasitaikydavo gražus, pievas greit nušienaudavo, bet jei vasara lietinga, tai turėdavo vargo: šienas dažnai sušlapdavo, šienpjoviams tekdavo kelis kartus vykti į namus ir vėl grįžti. Žiemą šieną, raistui užšalus, veždavo rogėmis į namus. Šienas tikdavo tik raguočiams šerti, arkliams ir avys jo neėsdavę¹¹. Jeigu žiema pasitaikydavo nelabai šalta, tai vyrai pirmiausia eidavo į raistą suminti tako, kad galėtų išvažiuoti. Mindavo, kol pasirodydavo vanduo. Reikėjo, kad gerai įšaltų ir išlaikytų arklių su pakrautomis rogėmis. Ir sumynus taką pasitaikydavo atvejų, kad įklimpdavo arklys¹².

Virginija PUGAČIAUSKIENĖ

¹ A. Nezabitausko fondas, VUB RS, f. 104-192, l. 19; Stanaitis, S. *Dzūkijos nacionalinis parkas: kaimai ir gyventojai*. Vilnius: Valgra, 2001 p. 20.

² A. Nezabitausko fondas, VUB RS, f. 104-192, l. 19; Marcinkonis (Trakų pav.). *Vilniaus žinios*, 1905, liepos 5, nr. 162, p. 3.

³ Miškinis, J. *Manoji Dzūkija*. London: Nida, 1966, p. 12; *Merkinės istorijos bruožai, sud. V. Vaitkevičius*. Vilnius: LII, 2004, p. 356.

⁴ A. Nezabitausko fondas, VUB RS, f. 104-192, l. 19; Marcinkonis (Trakų pav.). *Vilniaus žinios*, 1905, liepos 5, nr. 162, p. 3.

⁵ Miškinis, J. *Manoji Dzūkija*. London: Nida, 1966, p. 12-13.

⁶ Pateikėjos Česnulinės-Zinkevičiūtės Juzės, gimusios 1931 m. Marcinkonių k., 2010 01 29 informacija; Marcinkonis (Trakų pav.). *Vilniaus žinios*, 1905, liepos 5, nr. 162, p. 3.

⁷ Miškinis, J. *Manoji Dzūkija*. London: Nida, 1966, p. 13; Marcinkonis (Trakų pav.). *Vilniaus žinios*, 1905, liepos 5, nr. 162, p. 3.

⁸ Marcinkonis (Trakų pav.). *Vilniaus žinios*, 1905, liepos 5, nr. 162, p. 3.

⁹ *Merkinės istorijos bruožai, sud. A. Černiauskas, H. Gudavičius, V. Vaitkevičius*. Vilnius: LII, 2001, p. 356.

¹⁰ Gudavičius, H. Pokalbis Juodajame kelyje. Šalčinis (DNP), 1993, kovas, nr. 7, p. 2.

¹¹ Miškinis, J. *Manoji Dzūkija*. London: Nida, 1966, p. 13.

¹² Pateikėjo Stasio Česnulio, gimusio 1929 m. Marcinkonių k., 2010-01-29 informacija.

Kai nuslūgsta Nemuno vandenys

Dzūkija, ypač jos smėlingoji dalis, visada yra papratusi gyventi sausai. Prie tokių sąlygų geba prisitaikyti ir augalai, ir gyvūnai, ir žmonės, dažniausiai apsigyvendavę prie upių ar ežerų. Tačiau būna ir išskirtinai sausringų metų, sukeliančių gamtoje didelius pokyčius. Stipriausios per pastarąjį 20-metį sausras Lietuvoje ir Dzūkijoje buvo 1992 metais, kai prie Trikampio ežero įvyko didžiausias Dzūkijos nacionalinio parko istorijoje gaisras, išdegė net 63,6 ha miško ir tik didelėmis pastangomis pavyko sustabdyti link Puvočių slenkančią ugnį. Tuomet įvyko ir didžiausias Čepkelių pelkės gaisras, kai išdegė daugiau kaip 50 ha raisto. Labai nusekus Nemunui, Merkinėje prie Pastraujo salos Parko darbuotojas Eugenijus Peikštenis 1992 metais atrado lietuviško upinio burlaivio vytinės liekanas, kurios 2001 m. buvo iškeltos ir konservuotos. Dabar Merkinės vytinė puošia Panemunių regioninio parko ekspoziciją Šilinės karčiameje. Pagal išlikusius laivo fragmentus Aidas Mozūraitis parengė teorinį laivo projektą ir nustatė, kad tai buvo 15,70 m ilgio ir 3,35 m pločio burlaivis. Per 1996 m. sausrą Čepkeliai vėl degė, bet ne taip stipriai. Sausringi buvo ir 2002 metai, kai, stipriai nukritus Nemuno vandens lygiui, pavyko rasti išskirtinį Uciekos šaltinį, kuris kas sekundę papildydavo Nemuną 15 litrų vandens. Didžioji 2006 m. sausra, kai Lietuvoje liepos 8-11 d. aukščiausia oro temperatūra siekė 30,3–35,2°C, Varėnos kraštą palietė kiek mažiau.

2002 m. rastas Uciekos šaltinis dėl kranto erozijos po kelių metų atsidūrė po vandeniu, o šiemet iškilo į paviršių. Gintauto KIBIRKŠČIO nuotrauka, 2015 m.

Šių metų sausra ir panaši į buvusias, ir kartu kiek kitokia. Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos duomenimis 2015 metai prasidėjo esant žemam vandens lygiui Lietuvos teritorijoje esančiuose vandens telkiniuose. Žiemos periodu vandens atsargos sniege buvo itin mažos (nesiekė ir 50 % normos), orai sąlygojo didelius sniego tirpsmo vandens nuostolius, todėl po žiemos dirvos prisotinimas vandeniu buvo nedidelis. Vasaros metu kritulių iškrito mažiau už normą, užsitęsęs sausringas laikotarpis ypač nusekino vandens telkinius. Vasarą ilgai stebėti žemi vandens lygiai, o rugpjūčio 20 d. daugelyje vandens matavimo stočių buvo užfiksuota hidrologinė sausra, kai vandens lygis daugiau kaip pusėje vandens matavimo

Liškiava, Nemuno pakrantė žemiau Krūčiaus upelio žiočių. Mindaugo LAPELĖS nuotrauka

stočių pasiekia vidutinį žemiausią šiltojo sezono vandens lygį. Merkinės miestelyje per karščius vandentiekio vandens vartojimas padidėjo šeši kartus ir dėl įvairių nenumatytų aplinkybių sutapimo vanduo tiesiog trumpam pasibaigė. Į Lietuvos klimato istoriją pateko ir 2015 m. rugsėjo pirmoji, kai oro temperatūra Druskininkuose siekė 35,1 °C. Lietuvos hidrometeorologijos tarnybos duomenimis tai ne tik rekordinė šios dienos temperatūra, bet ir absoliutus rugsėjo mėnesio oro temperatūros maksimumas Lietuvoje.

Pavasariui praėjus beveik be šalnų, visi tikėjosi gausaus mėlynių, bruknių derliaus, bet gamta nusprendė kitaip. Grybų Dzūkijoje taip pat buvo nedaug ir jie augo ne visur, kai tuo pat metu Vakarų Lietuva džiaugėsi gausiu grybų derliumi, o ir mėlynių ten buvo kaip niekada gausu. Kiti augalai taip pat keistokai elgėsi – atrodytų, sausros poaveikti turėjo skubėti augti ir žydėti, bet ne – dauguma vėlavo, matyt dėl šaltoko pavasario ir vėsių naktų vasaros pradžioje. Jau liepos viduryje mūsų krašto pievos ir dirvonai rudavo kaip rugpjūčio gale ir tik į vakarus už Kauno Lietuva buvo žalesnė. Bet labiausiai sausra jautėsi ne laukuose ar miškuose, bet prie upių ir ežerų – vienu tarpu išdžiūvo Musteikos upelis, neliko, dalinai ir dėl bebrų kaltės, vandens Stangėje, išsausėjo Stėgalių ežerėlis, tolyn nuo kranto atsitraukė ir Gilšės, Kuleinio ežerų vandenys. Kiek pakrito ir šaltinių maitinamos Merkio, Ūlos, Grūdų upės, bet labiausiai sausra paveikė Nemuną.

Vandens kritimas buvo labai įspūdingas – pasimatė visi didieji akmenynai, iškilo smėlio ir žvyro salos. Ypač neįprastai atrodė Krūčiaus upelio žiotys Liškiavoje, riedulių sankaupos ties Jonionių griovos žiotimis ir ties Druskininkų kaimu, Velnio tiltas Panemunėje ir smėlio seklos Miežonyse. Atsidengusiuose pakrančių riedulynuose ir ypač dumblynuose pradėjo kurtis augalai. Net neįtikėtina, kaip greitai tai vyksta. Dalis tų augalų sėklų atkeliavo iš pakrančių sąžalynų – patvorinės vynioklės, karklai, pelkinė žilė, krantinė kraujažolė. Kiti gi augalai visada augo vandenyje, bet buvo priversti prisitaikyti prie sausesnių sąlygų – tai ir strėlialapė papliauška, būdmainis rūgtis, vandeniniai vėdrynai. Įprastai tie augalai turi povandenines ar plūduriuojančias lapų formas, bet išskirtiniais atvejais gali užsiauginti sausumai tinkančius lapus. Bet įdomiausia trečioji augalų grupė, kuri visada auga siauruose pakrančių durpynų ruoželiuose, o šiemet tokios buveinės išsiplėtė dešimteriopai. Tai ir vandeninė dumblenė, demėtasis rūgtis, nuodingasis vėdrynas, rusvoji viksvuolė, lakišiai, dėl savo kibių sėklų liaudiškai vadinami žydo utėlėmis. Įdomiausia,

kad vandens paliktoje žemėje visi augalai atrodo kitaip, nei įprastomis sąlygomis – čia jie vešlesni, auga laisvai, neribojami kaimynų artumo.

Beveik po dešimties metų pertraukos gamta suteikė mums galimybę šiek tiek iš arčiau pažvelgti į Nemuną. Vėl pakils vandens lygis ir vandens pasaulio gyvenimas sugrįš į įprastinį ritmą, laisviau pasijus visi upės gyventojai. Tuo upės ir įdomios – nuolatine savo kaita, buveinių gausumu ir įvairove. Tačiau šiuometinė sausra paveikė ne tik Lietuvos gamtą, bet ir kai kurių politikų, verslininkų ir juos aptarnaujančių mokslavyrių protus – vėl atgijo užtvankų Nemune ir kitose didesnėse upėse siūlymai. Dabar jau kilniu kultūrinio paveldo (vandens malūnų) atkūrimo ar laivybos užtikrinimo tikslu, bet visur prie tokių užtvankų būtų rengiamos ir elektrinės. Belieka

Nusekus Nemunui pakrantėse buvo galima rasti ne tik šiukšlių, bet ir keistų, muziejinių dalykų: luotų, senovinių butelių, buvo rastas net demarkacinės linijos pasienio stulpas. Štai Džiugas Petraitis vaikščiodamas nusiausėjusio Nemuno dugnu rado nemažai akmenų su skylėmis, liudijančiomis, kaip akmenys buvo sprogdinami senovėje. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2015 m.

viltis, kad šie siūlymai, ypač jeigu būsime aktyvūs sprendžiant Lietuvos upių likimą, tik ir liks siūlymais, nes kiekviena upė yra išskirtinė ir nepakartojama, o visi tvenkiniai panašūs vienas į kitą.

Mindaugas LAPELĖ

Apie žūklę Liškiavio ežere

Pasakoja Ona SAVULIONYTĖ – BOGUŠIENĖ, gim. 1925 m. Liepiškiuose, gyvena Janavo kaime

Oi, oi, kiek aš dar darbų padarau, ir daržai, ir paukščiai. Man ateinantį mėną bus devyniasdešimt, aš čia seniausia, aš dabar jau Liepiškiuose, buvo Janavo kaimas, o dabar Liepiškiai, mus prijungė, seniūnas sako, kad taip geriau bus¹. Mano tėvas buvo ribokas. Andrius, Andrius Savulionis, aha. Mes gyvenom, kur dabar Šimkonis, ten buvo mūs namas, paskui išsikėlėm į vienkiemį. Mano senelis dar buvo baudžiavoj. Nu tai tas Liškiavis buvo žydų ažeras, gal jie nuomavo, aš nežinau. Žvejų tada mažai tebuvo, nu jie sugaudo, sulaidžia į skrynukes, atvažiuoja žydai ir nuperka. Tos skrynukės vandeny, nu, kad žuvis būt gyva. Niekas nevogė, ne. Su tinklais gaudė. Būdavo, atvažiuoja žydai, o toks kaimynas mūs buvo jau zavadnykas an ažero, jis labai geras žmogus, tai jeigu žydai iš toliau atvažiuoja ir nenori jo imt, tai jisai sako – pabandykit, yra tokių kliuvinių ir jums tinklus suplėšys, jūs nežinot, tai priima, ir tų žuvų buvo, o jau mano tėvulis da buvo vaikagalys, bet irgi žuvavo kartu, padėjo. Nu, daug reikėjo žmonių, tas nevadas labai didelis, tinklas tokis. Jis visų laikų žuvavo, labai mylėjo žuvaut. Vienąkart, atsimenu, neršė leščiai, ir jis iš vakaro išajo in ažerų, parnakt neparajo, rytį nėra,

mes atsikėlėm, jo nėra, jau mus paėmė baimė, sakom, gal kas atsitiko, nu, mano brolis nuvejo ieškot, tai jis buvo nusnešis abrakiniį terbų, tai toj pilna terba žuvų, ir neturėj daugiau kur dėt, tai nusiavis kelnes, užrišis, ir tose kalnėse pridėjis, ale, žinokit, va, šitokie leščiai, dzideli labai, oi, oi... Mano tėvas sakydavo, kol nepagauna kiti, jie nesupranta, nežino... Klausiat, kaip reikia gyvent, kad sulaukt tokių metų – dirbt reikia daug. Aš daug dirbau, aš ir žiemų nė dienos nebuvau be darbo, labai daug audiau, man sakė, tu galų gausi per tuos darbus, ale ne. Viskų valgiau, dabar jau tų pirktinių dešrų nevalgau, prisperku kasmet broilerių, ir man nereikia mėsos. Nu, vanagai iš Žaliamiškio nuneša kelis tuos vištukus, reikia saugot.

Užrašė **Henrikas GUDAVIČIUS**

¹Leipalingio seniūnijos sprendimas panaikinti Janavo kaimą, žinant turtingą šio pamiškės sodžiaus istoriją, turbūt yra neteisingas. Žaliamišky, netoli Janavo kaimo, 1946 m. liepos 2 d. žuvo Pietų Lietuvos partizanų vadas Juozas Vitkus – Kazimieraitis. Koplytstulpį Janavo kaimo pakrašty pastatė Kazimieraičio vaikai ir anūkai. Kazimieraičio ryšininkas partizanas Juozas Šumskas – Putinas (1925 – 1995) gimė ir augo Janavo kaime, 1949 m. buvo suimtas ir ištremtas į Magadaną. Jo prisiminimai apie Kazimieraitį ir apie partizanų veiklą Žaliamiškio apylinkėse buvo spausdinti Džūkijos nacionalinio parko leidinyje „Liškiava“ (2000 m.). Šiuo metu Janavo kaime prie Žaliamiškio gyvena Ona Savulionytė – Bogušienė, be to, yra dar viena pirkia, kurioje gyveno Živulskaitė. (Red. pastaba)

Ona Savulionytė – Bogušienė. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2015 m.

Algimantai, ketvirtą valandą ryto aš jau būnu nusiskutęs ir papusryčiavęs. Devynis kilometrus dviračiu pavažiuoju iki Netiesų ir einu palei Nemuną. Septynetą kilometrų pirmyn ir atgal per šabakštynus ir bebrų urvynus ropinėju. Kad tu žinotum, koks ten grožis. Anądien, ryte, žiūriu, Nemunu kelmas didžiulis plaukia šaknimis į viršų. Na, sakau, ir žmonės, visai jau be sąžinės, Nemune kelmus skandina, betgi žiūriu, o tas kelmas dūmus kažkokius pučia, garus leidžia. Ogi ten briedis Nemunu išilgai plaukia ir kai ką gaudo. Priplaukė ligi manęs, pamatė, tada jau pasuko skersai Nemuną ir į kitą krantą nusiyrė. Jau koks grožis, kad tu žinotum.

*Kastytis Stančikas grįžta iš žvejybos.
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2015 m.*

Iš knygos „Lašo kelionė stiklu“

Vos tėvai išilgai pievos sumetimą padarė, ketino varyti po antrąją vagą – strykt Kaštonė ant užpakalinių kojų. Pripuolė Jonas, kumelei už apynasrio griebė, o toji atatupsta ant plūgo sėdasi ir gana. Lyg prieš ją slobinas šliaužtų.

– Ar šėtonas apsėdo? – užgulęs plūgą stebėjosi Jonukėlis (tik mokykloje sužinojau, kad mūsų kaimė daug Jonų, dėl to kiekvienas turi kokį būdo ar išvaizdos, kalbos ar elgesio papuošalą: Jonukėlis, Janka, Janaka; panašiai ir Antanai, Petrai, Juozai – reiškė savo bruožą).

– Gal širšūną užmynė? – stebėjosi už vadelių laikydamas tėvas.

– Botago reikia, – nesuprato Jonukėlis.

Onutei Kaštonės labiausiai pagailo ir ji pirmoji pamatė.

– Va. Po kumelės nosimi – kas? Gal velniokas puodeliu apsisovožęs? Kaštonė labai nusigando.

Apspito visi žiūrėti. Tuomet ir gyvulys atsiduso.

Viena ranka prilaikydamas arklių, antrosios tik pirštų galais kaimynas pabaksnojo į tamsiai rainą dubenį, o šis dar labiau prie žemės prigludo. Mėgino jį apversti – slapukas gūžėsi, traukėsi, kabinosi į žoles ir nepasidavė.

– Tfu. Upės vėžlys! – pagaliau prajuko tėvas, spjaudėsi ir kaimynai, tik tai vaikai tiesė rankas į neręgtą padarą viduryje ariamos pievos.

– Pasiutęs gudruolis. Pats visas po dailiu ir kietu stogu?

Kai visi aptuko, slapukas atsargiai iškišo nosį. Dar palaukęs, aukščiau pasikėlė ir ėmė slinkti. Pas-
kui kudul kudul toliau nuo visų pavojų.

– Vaikeliai, jam upės reikia. Pasigailėkit nelaimėlio. Išėjo auštant pamedžioti ir vos po kanopa nepakliuvo. Teplaukia Liškelin pas brolius, – aiškino mano tėvas, bet vaikai stojosi ir traukėsi atbuli.

...Nešti tai nešti, tik tai kuris išdrįs? Pasirodo, plūgas vertė vagą mūsų pievoje, tai ir vėžlys būtų lyg mūsų? O kinkos linksta, virpa, bijau prie tokio gyvulio prisiartinti. Nesu iš arčiau matęs, nors upely ir maudaus, ir žuvį sekioju.

Net nepajutau, kaip tyliai prislinko Jonukėlio dukrelė, mano vienmetė, tik tai jie buvo toliau išėję į „kolonijas“, tai retai susieidavome pažaisti, kiek pievos vasarą mus draugėn sukviesdavo, bet ji dar nebuvo nei man, nei kitam žodelio pratarusi. Pusiau lūpų mama su kitom moterim kalbėdavo, kad Janiulė bus „niemkelė“, ir ta nelaimė kėlė baisiausią gailestį, o mergaitės gerumas ir paslaugumas traukė tiek moterų, tiek vyrų ašarą vien į ją žiūrint. Prislinko, paglostė alkūnę... Jos akys rodė vėžlį ir maldavo nešti upelin. Užsidegė ne alkūnė, o širdis. Ir šiandien apsažyt negaliu – įvyko dar vienas stebuklas.

...Aš dažnai prisimindavau šviesiausią vaikystės dieną, mergaitės akis ir vėžlio laisvą judesį upelyje – nuplaukė pro mūsų pievas, pro mokyklą iki pat Liškelio. Tik tai niekada nepagalvojau, kad likimas man padovanos pačią nuostabiausią minutę.

Vytautas MIZERAS

Red. pastaba: tekste minimas upelis yra Vilkiutinė, išteanti iš Vilkiutinio ežero ir įtekanti į Liškiavos ežerą. Dabar – gilus, tiesus griovys... Įdomu, kad būtent prie Vilkiutinio ežero po daugelio metų buvo vėl atrasti baliniai vėžliai, ir tai buvo pirmas liudijimas apie atsikuriančią vėžlių populiaciją Lietuvoje. Apie tai rašė Julius Geležauskas („Mūsų Gamta“, 1974, Nr. 10).

Prie Liškiavio ežero

Vytauto Mizero knygoje „Iš savo šulinio“ rašoma: „Žekas Vitas (Vitoličius) po žemės reformos įsikūrė pačioje gražiausioje kaimo vietoje, ant Liškiavio ežero kranto...“

Šios sodybos kieme tebestovi metalinis kryžius, ant kurio užrašyta: „Jėzau pasigailėk mūsų 1945. V. 15.“ Kas buvo sodiečio priešas tada, kai karas jau praėjo? Pasakoja Vito Žeko dukra Ona ŽEKAITĖ – BALČIŪNIENĖ:

Prašė Liškiavos klebonas, kad kiekvienas žmogus prie savo namo pastatytų kryžių, kad nežūtų žmonės, tai visi statė medinius kryžius, tai tie mediniai jau prapuolė, o mano tėvulis pastatė metalinį. Gal Andriuškevičius tada buvo kunigas, o gal jau Sederevičius. Nu ir kaip buvo, ieškodavo tų banditų kaip jie sakė, mes sakėm – miškiniai, nu ir atėjo rusai ir sako: apačion čia, po tuo kryžiu, yra landa, versim, ir jau pradėjo kast. Mano tėtis ir sako: jei jūs čia rasit landą – šaudykit mane vietoj. Tai tas jau jų viršininkas liepė palikt, neverst... Tą pagrindą tėtis iš akmenų sumūrijo, aptinkavo, o kryžių metalinį darė toks Vesfelda iš Navikų, toks buvo indomus žmogus, jį vadino Paušu, anksčiau visi turėjo pravardes. Jis kažkaip sunkiai kalbėjo ir rašė keistai, ir ant kryžiaus, matot, raidė „s“ parašyta keistai, bet rankas turėjo geras, iš medžio gražiausius daiktus darė, jis protą turėjo, bet kalbėjo prastai, nu, buvo tokis, nemoku pasakyt...

Mano tėtė į kolūkį nestojo, buvo užsispyręs. Tai sykių jau nuėjo paprašyt arklio malkoms pasi-

vežt, nu ir pasakė, kad neduos, esi pavienis, iš kolūkio nieko negausi. Nu, tėtė pamatė, kad jau bus galas, jau liksim ir be duonos, ir be malkų, tada ir pasirašė. Parėjo, trenkė vadeles – pasirašiau, sako, blogai padariau. O mes, vaikai, an pečiaus gulėjom, tai nulipom ir pradėjom šokt apie tėtį ratu, jau iš džiaugsmo, kad bus ir duonos, ir malkų. Tai buvo 1953 metais, šitą tai atsimenu... Nu, mums taip atrodė, kad kolūkis duos, o kad kolūkis viską atėmė, tai gal dar to nesupratom... Kai tėtė numirė, labai pasigedau, kad aš daug ko nesužinojau... Klausiat apie nuotraukas senas, neturim, dingo, paslėpė kažkur ir dingo... Toks buvo laikas, visi bijojo. Miškiniai vieną vakarą čia valgo, kitą vakarą kitur, visi bijojo, bet kaime jų banditais niekas nevadino.

Užrašė Algimantas ČERNIAUSKAS
ir Henrikas GUDAVIČIUS, 2015 m., liepa
Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta.
Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai.
Mūsų darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią
Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tik tada,
kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis.
Brangusis lankytojai, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Dzūkijos nacionalinį parką ir Čepkelių
valstybinį gamtinį rezervatą visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:
Marcinkonyse: Miškininkų g. 61, Marcinkonys, LT - 65303, Varėnos r.,
tel. 8 310 44466, 8 672 46388 elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel. 8 310 57245, 8 672 46275
Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt
„Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.cepkeliai-dzukija.lt

ŠALČINIS

Adresas: Vilniaus g. 3,
Merkinė, LT - 65334, Varėnos r.
Tiražas 1500 egz.

Redkolegija: H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS, E. DROBELIS,
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt

ISSN 2351-6267